

Demokratiseringsprocessen av postsovjetiska länder

En jämförande analys av den demokratiska utvecklingen i
Ukraina och Vitryssland efter Sovjetunionens fall

André Chiesa
Alexey Rossikhin

Abstract

Syftet med denna studie är att ta reda på vad som gör att Ukraina lyckats bli en erkänd demokrati samtidigt som Vitryssland förblir en auktoritär diktatur. Vi ska i denna jämförande analys titta på de demokratiseringsprocesser som ägt rum i de båda länderna. Vi kommer lägga energi på staten, det civila samhället och globaliseringen. Vår analys visade att det efter självständighetsförklaringarna fanns auktoritära tendenser båda länderna. Trots att Kutjma så tidigt som 1998 tog avstånd från ett direkt auktoritärt styre liknande det i Vitryssland förblev Ukraina en semi-diktatur fram till den orangea revolutionen då landet fick en ny chans att bygga demokrati. Orangea revolutionen och företeelser som gjorde denna möjlig ligger till grund för den demokratiska framgången i Ukraina. Vitryssland saknar de nödvändiga förutsättningar som kan resulteras i någon liknande aktion som orangea revolutionen. Bland de förutsättningarna är det viktigt att nämna: någorlunda liberaliserad politik, politisk konkurrens, förekomsten av internationella NGOs samt oberoende medier.

Nyckelord: demokratisering, Ukraina, Vitryssland, jämförande analys

Antal ord: 8875

Innehållsförteckning

<u>1 Inledning och frågeställning.....</u>	<u>4</u>
<u>2 Teori.....</u>	<u>5</u>
<u>3 Metod.....</u>	<u>8</u>
<u>4 Analys.....</u>	<u>9</u>
4.1 Ukraina.....	9
4.1.1 Demokratisering och den ukrainska staten.....	9
4.1.2 Det ukrainska civilsamhället.....	11
4.1.3 Ukraina och globalisering.....	12
4.2 Vitryssland.....	14
4.2.1 Demokratisering och den vitryska staten.....	14
4.2.2 Det vitryska civilsamhället.....	16
4.2.3 Vitryssland och globalisering.....	17
4.3 Jämförande analys.....	20
4.3.1 Demokratisering och staten.....	20
4.3.2 Civilsamhälle.....	21
4.3.3 Globalisering.....	22
<u>5 Slutsatser.....</u>	<u>24</u>
<u>6 Referenser.....</u>	<u>26</u>

1 Inledning och frågeställning

Från 1956 fram till Sovjetunionens upplösning 1991 bestod unionen- av 15 så kallade sovjetrepubliker. Vid unionens fall och tiden kort därefter så utropade sig dessa republiker till självständiga stater och satte igång demokratiseringsprocesser i flera av länderna. Av de europeiska post-sovjetiska staterna har alla, förutom Vitryssland, lyckats etablera ett styrelseskick där det råder demokratiska principer. Det som vi är intresserade av är det gamla politiska dilemmat varför vissa stater lyckas bygga demokrati medan andra, med till synes samma förutsättningar, misslyckas.

Vi har valt att göra en jämförande analys av två av dessa f.d. sovjetrepubliker, nämligen Ukraina och Vitryssland. Ukraina är idag en erkänd demokrati och klassificeras enligt Freedom House som ett fritt land medan Vitryssland ofta kallas för "Europas sista diktatur". Många tycks vara besvikna på den långsamma demokratiska utvecklingen i Ukraina men landet har, trots allt, genomgått en förbättring i demokratiskt avseende. I Vitryssland står däremot den demokratiska processen alltfjämt stilla. Efter nästan 20 år av självständighet ser vi inga tecken på demokrati.

Vi utgår från att de två länderna har mycket gemensamt: historia, traditioner, kultur, etc. och därför bör ha haft liknande utvecklingsvägar efter Sovjetunionens fall. Frågorna vi ställer oss är: Hur kommer det sig att två länder med liknande förutsättningar gått så olika politiska vägar? Vad var det som gick fel i Vitryssland som Ukraina måste akta sig för och vad finns det som Vitryssland kan lära sig från Ukraina?

2 Teori

Vi utgår ifrån vårt antagande om att Ukraina och Vitryssland är väldigt lika i många avseende och därför även jämförbara. Med hjälp av Esaiassons ”*Metodpraktikan*” (2007, s. 130ff) använder vi oss av två metoder av jämförande analys: lika utfalls-design och olika utfalls-design. Vi förklarar det med att om man ser på likheterna mellan dessa två stater så borde antingen Vitryssland vara ”electoral democracy” som Ukraina eller Ukraina en auktoritär regim som Vitryssland.

Vi har valt att analysera hur den demokratiska utvecklingen i dessa länder har påverkats ur tre olika perspektiv; institutionalisering av statsapparaten, civilsamhället och globaliseringen. Här vill vi betona att vi kommer att använda dessa perspektiv som vägledande i uppsatsens diskurs samt som teoretisk bas för vår analys varpå fler mindre omfattande teorier kommer att dyka upp under uppsatsens gång.

Dessa tre huvudperspektiv anser vi vara centrala när det gäller en övergångsprocess från antingen diktatur eller semi-diktatur till demokrati. Samtidigt är vi mycket väl medvetna om att det finns andra faktorer som påverkar demokratiseringsprocessen. Till exempel kommer vi inte att gå så djupt in i en diskussion om eliternas roll och betydelse för utvecklingen av demokrati i dessa länder. Trots detta är vi överens om att eliterna ofta är av central betydelse när det gäller till exempel förändringen av statskicket men eftersom att vi är tvungna att begränsa vårt arbete koncentrerar vi oss primärt på de ovanstående perspektiven istället. Detta betyder inte att vi tänker utelämna eliternas betydelse utan vi tänker ta upp elitperspektivet utifrån de tre huvudperspektiven.

Dessa perspektiv är beroende av varandra och påverkar utkomsten i ungefär lika hög grad (Grugel 2002, s. 66). Det är svårt att hävda att något av dessa perspektiv är mer betydande för utvecklingen av demokrati än något annat eftersom att de inte kan iaktas helt separat utan måste studeras i förhållande till varandra. Vi kommer i vårt arbete att ägna var sitt kapitel åt alla dessa perspektiv för respektive land. Detta gör vi eftersom att vi vill ge en bättre insikt på hur varje perspektiv utformar demokratiseringsprocessen i de respektive länderna samt för att lägga en bra grund för en jämförelse.

Det första som vi kommer att analysera är fastställande av demokratiska institutioner. Przeworski (1995) hävdar att institutionella lösningar som antas i början av övergångsfasen är mycket viktiga och kommer att prägla den framtida demokratiseringen. Enligt honom återspeglar institutionernas utformning en överenskommelse om maktbalansen mellan elitgrupperna.

Detta kan antingen påtvinga eller förhindra den framtida konsolideringen av demokratier eftersom att det brukar vara svårt att omforma denna överenskommelse. Det finns mängder av institutioner att etablera i början av övergångsperioden men vi kommer att begränsa oss och endast diskutera de som vi anser vara mest relevanta.

Inspirerade av Grugel (2002) räknar vi partisystem, valsystem och konstitutionell design (presidentialism vs parlamentarism) till de viktigaste institutioner som bör etableras i första hand.

Vi har också skrivit en del om de aktörer som spelat en stor roll i ländernas politiska utveckling. Demokratiska val kan anses vara början av en demokratiseringsprocess (Grugel 2002, s. 73). För att ett val skulle kunna erkännas som demokratiskt, det vill säga fritt, så finns det grundläggande villkor som bör uppfyllas. Det finns olika syn på vilka dessa villkor bör vara men vi har inte någon avsikt att gå in i någon djupare diskussion om det här utan utgår ifrån att det utan ett konkurrenskraftigt partisystem och ett väl definierat och rättvist valsystem inte blir något fritt val över huvud taget. Vidare i uppsatsen kommer vi att analysera hur parti- och valsystemets design påverkat demokratiutvecklingen i respektive land. Konstitutionell design spelar också en oerhört stor roll när en demokratiseringsprocess har påbörjats. Att konstitutionellt fastställa vilken del av makten som kommer att utövas av vem är viktigt för att förebygga maktmissbruk och inte falla tillbaka i den auktoritära banan (Grugel 2002, s. 75).

Eftersom att en demokratisk stat gör anspråk på att styra hela samhället genom folkets vilja bör det vara varje medborgares rätt att vara med och påverka. Det är inte möjligt att bygga demokrati utan ett etablerat och välfungerande civilsamhälle (Grugel 2002, s. 92f). Därför valde vi att analysera civilsamhällets betydelse för demokratiutvecklingen i Ukraina och Vitryssland. Man urskiljer två huvudsyner på civilsamhällets funktion i demokratiseringsprocessen; det liberala perspektivet och det radikala perspektivet. Det liberala perspektivet framhäver att civilsamhället är ett stöd till staten samt håller staten ansvarig inför sina medborgare.

Till skillnad från det liberala perspektivet betonar det radikala perspektivet civilsamhällets kraft att förändra staten och talar för medborgarnas deltagande i politik (Grugel 2002, s. 95f). I vårt arbete kommer vi snarare prata om det sist nämnda perspektivet. Dock så är det i Vitrysslands och Ukrainas fall ibland svårt att definiera vilka som ingår i civilsamhället och därför blir funktionen något tvetydigt. Grugel påstår till exempel att det i post-kommunistiska länder växer fram politiska partier ur civilsamhällets rörelser så det kan ibland vara svårt att dra en gräns mellan det politiska och det civila (Grugel 2002, s. 96).

Statens demokratiska institutionalisering eller civilsamhällets roll i demokratiseringsprocessen kan inte fullt förstås utan att ta hänsyn till den globala politiska ekonomin. Den globala liberala ekonomin anses befrämja demokrati på en internationell nivå genom etableringen av västvärldens ekonomiska dominans.

Detta leder naturligtvis inte till demokrati direkt utan minskar ländernas möjligheter att utveckla något annat system förutom det som den globala politiska ekonomin medför, det vill säga den liberala demokratin. Trots att många statsvetare anmärker att den globala ekonomiska diskursen i vissa fall försvagar stater så att de inte längre kan utveckla en demokratisk politisk diskurs så kan liberal ekonomisk politik fortfarande räknas till en av demokratins drivkrafter (Grugel 2002, s. 117ff).

Länder bokstavligen tvingas till den liberala demokratiska diskursen genom en mängd av internationella överstatliga organisationer, stater, politiska partier samt NGOs vars demokratibefrämjande roll också kan diskuteras inom civilsamhällets perspektiv.

I sitt verk presenterar Grugel (2002, s. 122) olika typer av demokratibefrämjande taktiker som finns på internationell nivå: "Contagion"-demokrati smittar av sig från grannländer; "Control" betyder att demokrati införs i underlydande länder av exempelvis EU och USA; "Consent" innebär att demokrati införs gradvis i en stat under övergångsperioden; "Conditionality" betyder att ett land måste uppfylla vissa krav innan de skulle ha kunnat få till exempel ett bistånd. Man belönar alltså det land som anammar demokratin. "Citizenship" innebär demokratibefrämjande underifrån och används primärt av transnationella NGOs och det globala civilsamhället.

3 Metod

När vi inledde vårt arbete så utgick vi, som tidigare nämnts, ifrån att de båda länderna hade ungefär samma förutsättningar för demokrati efter Sovjetunionens fall. De hade vid självständighetsförklaringarna 1990 (Vitryssland) och 1991 (Ukraina) båda varit en del av Sovjetunionen sedan strax efter den ryska revolutionen 1917. I båda fallen saknas tidigare erfarenhet av demokratiskt styre och västerländskt inflytande samtidigt som de båda länderna under nästan 100 år har varit ekonomiskt beroende av Ryssland. Ett arv som lever kvar än idag. Bortsett från det faktum att Ukraina är nästan tre gånger större än Vitryssland till ytan så har de även liknande geografiska förhållanden med mycket plattmark, stora vattendrag och sjöar. Några betydande naturtillgångar finns inte i något av länderna vilket gjort att de både under och efter sovjettiden varit beroende av rysk gas, olja etc. Demografin i de båda länderna är också snarlika. Den ukrainska majoriteten i Ukraina är ungefär lika stor som den vitryska i Vitryssland (i procent) och i båda länderna så är det ryssar som utgör den största delen av minoritetsbefolkningen.

Vi har börjat med att skriva om de båda länderna separat för att ge en tydlig bild av hur de båda länderna har kommit att utvecklas sedan Sovjetunionens fall. Som vi nämnt tidigare så har vi koncentrerat oss på statens vilja att ta steg mot demokratisering, det civila samhället och globaliseringens betydelse för de båda länderna när det gäller etableringen av demokrati. Efter detta följer en jämförande analys av de båda länderna där vi försöker hitta likheter och skillnader mellan de båda länderna när det gäller den demokratiska utvecklingen. I slutsatsen försöker vi ge svar på varför Ukraina kommit att demokratiseras under tiden som Vitryssland förblir ”Europas sista diktatur”. Vi har främst använt oss av olika vetenskapliga artiklar men också den kurslitteratur som vi blivit tilldelade under terminens gång. Av de böcker vi använder oss av så har vi primärt använt oss av Jean Grugels ”*Democratization – A Critical Introduction*” som lägger grunden för våra teoriprovningar.

4 Analys

4.1 Ukraina

4.1.1 Demokratisering och den ukrainska staten

En av de första åtgärder som bör tas i en postkommunistisk stat under övergångsperioden är att institutionalisera ett konkurrenskraftigt partisystem. Här finns det enligt Bielasiak två huvudperspektiv: tabula rasa-perspektiv och strukturperspektiv. Det första perspektivet förespråkar en teori som går ut på att betona statligt monopol på politik. Det vill säga att väljare är uteslutna från den luddiga postkommunistiska politiken och har stora svårigheter med att forma sina egna åsikter och ta ställning. Anhängare av det andra perspektivet anser att postkommunistiska stater har ett definierat partisystem. Som bevis för sin teori använder han sig av olika studier som framhäver att väljare i kommunistiska stater har väldigt tydliga politiska preferenser baserade på deras etniska, sociala och demografiska olikheter. Just de sociala oenigheterna skapar identiteter och intresse hos väljare som senare omvandlas till en politisk ställning (Bielasiak 2002, s. 189f).

Om man använder sig av tabula rasa-perspektivet så vänder man sig till upprepande förändringar i valsystemet tills det blir anpassat till de nya politiska omständigheterna. Däremot antyder strukturperspektivet att det existerande valsystemet är stabilt och vilar på de tidigare etablerade institutionerna. Det enda som måste göras är att genomföra en mindre justering av valsystemet att det blir "the only game in town" (Bielasiak 2002, s. 189ff).

I sin bok "*Elections and Democratization in Ukraine*" skriver Sarah Birch om att det trots distinkta regionala skillnader i väljarnas beteende finns lite bevis på att dessa skillnader återspeglas av politiska partier.

Med andra ord menar Birch att det finns en tendens hos väljare att inte rösta enligt sina politiska preferenser utan enligt särskilda attribut hos enskilda politiker. Detta leder i sin tur till svårigheter för politiska partier att matcha ett speciellt politiskt och socialt mönster (Birch 2000).

I en artikel från 1998 analyserar Birch resultaten av de kontroversiella parlaments- och presidentvalen i 1994. Valen hölls med bara några månaders mellanrum men utgångarna blev väldigt olika. Trots att en tredjedel av Radas (det ukrainska parlamentet) mandat fördelades mellan allierade partier inom det största blocket - vänsterblocket firade segern i presidentvalet en liberal pro-rysk kandidat vars parti knappt hade fått några platser i Rada. Birch förklarar fenomenet som en konsekvens av den ukrainska institutionella designen (Birch 1998, s. 114). I valet 1994 använde man sig av Single Member District-systemet (en mansvalkrets) för att välja representanter till Rada.

1998 upprättade Ukraina ett blandat system där femtio procent av Rada väljs enligt SMD och andra hälften väljs med proportionella val (Beliavski 2002, s. 193; Thames 2007, s. 460). Övergången till blandat valsystem var en kompromisslösning mellan elitgrupper och innebar att en grupp ökar sin representation genom SMD-modellen och den andra genom proportionella modellen. Detta skapar i sin tur konkurrens bland institutionella strukturer istället för politiska partier och kan eventuellt leda till 'deadlock'. Med hänsyn till att Ukraina är ett semi-presidentiellt system där president utövar ovanligt, för demokratier i väst, mycket makt kan man inte vara oenig med Birch om att Ukrainas institutionella design gynnade väljare att rösta på basis av politikernas personliga karaktärer istället för sina egna politiska preferenser (Birch 1998, s. 114).

I december 2004 kom eliterna överens om att övergå till proportionellt valsystem men konsekvenserna av de institutionella lösningar som togs under övergångsperioden tycks fortfarande påverka ukrainsk politik (Flikke 2008, s. 375). Det kan tydligt ses i, till exempel, hur namn av olika politiska block återspeglar politikernas personliga kult istället för deras politiska åsikter: Julia Tymosjenkos block, Lytvyn-blocket, etc. Fram till den orangea revolutionen kan den ukrainska konstitutionella designen, gällande presidentens makt, karakteriseras som semi-auktoritär. Den demokratiska utvecklingen som pågick i många av de postsovetiska länderna sedan 1989-91 betecknas ibland som "patronal presidentialism" och innebär att presidenten har en förmåga att med hjälp av sin omfattande makt balansera elitgrupper mot varandra. Hale beskriver den politiska situationen i Ukraina 1999 som mycket liknande den klassiska autokratin (Hale 2006, s. 308). När Leonid Kutjma kom till makten genom ett demokratiskt val 1994 utropade han intresse för fortsättningen av demokratiska reformer.

Istället hade han byggt en manipulerad demokrati som omfattade tillvaron av formella demokratiska institutioner med presidentens informellas makt över dem (McFaul 2005, s.8). Inte förrän den orangea revolutionen påbörjade eliterna en långsam övergångsprocess till ett maktdelningssystem där presidenten skulle överlämna några av sina privilegier till premiärministern och parlamentet (Flikke 2008, s. 375). Trots allt har demokratin etablerat sig i Ukraina som "the only game in town", dock fortfarande med oklara regler. En av drivkrafterna bakom den orangea revolutionen, som vi kommer att återvända till i kapitlet om civilsamhället, var enligt McFaul att Kutjma aldrig var så populär att han kunde behålla det system som han hade skapat. Det vill säga att han inte var någon riktig diktator (McFaul 2005, s. 8).

4.1.2 Det ukrainska civilsamhället

Enligt Stepanenko har det ukrainska civilsamhällets verksamhet varit stabil men oerhört svag mellan 1994 och 2004 (Stepanenko 2006, s. 577). Det kan bero på att fria eller icke-statliga organisationer aldrig har varit förbjudna i det självständiga Ukraina men under exempelvis president Kutjma riktades hård kritik mot internationella NGOs i de ukrainska massmedierna. Argumenten var att de var västsponsrade och därför ansågs intervenserande. Men det var inte bara makthavarnas förakt mot internationella icke-statliga organisationer som underminerade civilsamhällets verksamhet utan även makthavarnas manipulationer av den allmänna uppfattningen om själva begreppet civilsamhälle. Exempelvis så var många av de ukrainska icke-statliga organisationerna direkt styrda av staten (Stepanenko 2006, s. 574). Detta faktum väcker en fråga om hur det var möjligt för oppositionen att snabbt mobilisera civilsamhällets krafter i aktion mot valfusk i presidentvalet den 23 november 2004.

McFaul förklarar det med sin teori där han anger sju faktorer som enligt honom tillsammans bidrog till orangea revolutionens förekomst. Bland de övriga faktorerna nämner han de som tillhör civilsamhällsperspektivet: tillräckligt med oberoende media för att informera medborgarna om valfusk, tillvaron av oberoende valobservatörer som hade en förmåga att upptäcka valfusk samt oppositionens förmåga att nå ut till folket och få de ut på Majdan Nezalezjnosti (Självständighetstorget i Kiev).

Dock kan det argumenteras angående oberoende medias tillhörighet i civilsamhället. Eftersom att en stor del av de traditionella medierna ägdes av anhängare till Kutjma och hans efterträdare Janukovitj och de internetbaserade webbsidorna var oberoende vågar vi inkludera media i civilsamhället. En utomstående TV-kanal, Channel 5, spelade dock en stor roll genom att informera massor om det som sker i centrum av Kiev. En affärsman och Jusjtjenkos anhängare Prosjtjenko köpte 2003 en liten TV-station som ska ha spelat en stor roll i informationskriget innan och under orangea revolutionen. Förutom Channel 5 fanns det nästan inte något utrymme för oppositionella medier och den mest populära media blev en webbtidning, "*Ukrainskaya Pravda*" (Ukrainsk Sanning). Nyheterna spreds snabbt via SMS till de som inte hade någon tillgång till internet (McFaul 2006, s. 12). Detta anser vi vara en akt av solidaritet som inte direkt tillhör vare sig den statliga eller den ekonomiska sfären och därför hör till det ukrainska civilsamhället

Valfusk som meddelades genom de oppositionella medierna upptäcktes av oberoende valobservatörer. En NGO som heter CVU (Ukrainas Röstares Kommitté) spelade en central roll i valobservationen. Även innan presidentvalet 2004 var de viktigaste NGOs på plats i Ukraina och aldrig förr hade valfusk varit så omfattande. Med hjälp av de bevis som presenterades av CVU och andra NGOs var Ukrainas högsta domstol tvungen att besluta om en annan valomgång mellan Janukovitj och Jusjtjenko. I stort sätt var det tack vare de närvarande NGOs som tillät Jusjtjenko att ta hem segern.

Med hänsyn till orangea revolutionen tillkomst kan man konstatera att Ukrainas civilsamhälle snarare fungerar som det radikala än det liberala perspektivet tyder. Åtminstone var folkets frivilliga engagemang under dagarna av orangea revolutionen det som det radikala perspektivet förespråkar.

4.1.3 Ukraina och globalisering

Det är inte påtagligt i vilken mån och hur globaliseringen bidrog till att Ukraina ser ut som det gör idag. Faktumet att demokratin inte smittades av från Ukrainas grannar Ungern och Polen ifrågasätter ”contagion theory”. Under tiden som Polen och Ungern njöt av konsoliderad demokrati redan på 90-talet var utvecklingen av demokrati i Ukraina på en hel annan bana (Kubicek 2005, s. 271f).

Demokratisering genom ”Consent” är kanske mer lämplig här med tanke på att en pro-väst president som Jusjtjenko kunde vinna presidentvalet till slut. Detta skulle betyda att trots den auktoritära politiska diskurs som drevs av president Kutjma kunde folket inse fördelar med demokrati. Eftersom att Ukraina aldrig har haft en erfarenhet av demokrati så kan man misstänka att idéerna om demokrati inte är inhemska utan importerade från EU.

Angående teorin om ”Conditionality” skriver Kubicek (2005, s. 274ff) att Kutjma i viss grad lyckades utnyttja de båda mäktiga grannarna EU och Ryssland. I juni 1994 skrev till exempel Ukraina under EU:s Partnership and Cooperation Agreement (PCA) med syfte på att bygga ett institutionellt system tillsammans med EU. PCA hjälpte att lyfta upp ukrainsk ekonomi till WTO:s normer samt skriva under ett annat avtal (TACIS- Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) som skulle försörja ekonomiska reformer med EU:s pengar. I april 1996 meddelade Ukraina att ett av landets strategiska mål var medlemskap i EU. Trots att EU inte hade någon avsikt att integrera Ukraina i unionen genomförde Kutjma en institutionell reform som institutionellt förde Ukraina närmare EU. Samtidigt har Ryssland varit Ukrainas största handelspartner allt sedan landet blev självständigt och relationen mellan dessa två stater var på väg att förbättras. Me även efter EU plus Ukraina toppmötet i Jalta i 2003 där Ukraina fick veta att de fortfarande inte är välkomna som medlem i Unionen kunde man inte förvänta sig Ukrainas reaktion på detta. Efter alla de pro-europeiska institutionella och ekonomiska åtgärder tog Ukraina ett steg ifrån EU när de skrev under ett avtal med Ryssland, Kazakstan och Vitryssland om Oberoende Staters Samarbete i 2003. Ett år tidigare hade dessutom relationen mellan Kiev och Washington försämrats efter det att Ukraina hade sålt ett radarsystem till Irak. Detta kan antingen betyda att Kutjma inte själv visste i vilket lag han ville spela eller att han ville balansera mellan Ryssland och EU. Detta ledde i sin tur till hans impopularitet.

Generellt präglades Ukrainas demokratiutveckling i högsta grad av EU. Från 1994 insåg Europeiska Unionen de strategiska mål som de kunde uppnå med hjälp av Ukraina. Sådana mål som kärnvapenedrustning, NATO-utvidgning, etc. Bara TACIS hjälp som Ukraina fick från EU mellan 1991 och 2002 beräknas till 600 miljoner euro och den totala EU hjälpen för samma period beräknas uppnå nästan 1 miljard euro (Kubicek 2005, s. 278). Efter att Kuchma var tvungen att lämna posten när hans tid som president gick ut försökte han göra det som president Jeltsin och sedan hans efterträdare Putin lyckades med i Ryssland. Han introducerade nämligen sin efterträdare Janukovitj och uppmuntrade sina anhängare att stöda honom i det kommande valet. När valfusket upptäcktes hade EU:s och USA:s stöduttalande varit avgörande för att fördöma valresultatet och visa sitt stöd för Jusjtjenko som senare vann omvalet. Jusjtjenkos seger resulterade i att Ukraina närmade sig Europa men en konsekvens blev att Ukrainas relation med Ryssland försämrades. Det första gaskriget utlöstes 2005 när Ryssland visade sitt nya trumfkort – energi. Även idag är Ryssland beredd för att sätta press på Ukraina med hjälp av gas och olja om det krävs för att Ryssland ska få sin vilja igenom. Detta förhindrar Ukraina från att utveckla sin ömtåliga demokrati eftersom man måste akta sig för Rysslands reaktion.

4.2 Vitryssland

4.2.1 Demokratisering och den vitryska staten

Likt de andra post-sovjetiska staterna så hade Vitryssland innan unionens upplösning 1991 inte haft någon erfarenhet av demokratiskt styre. När järnridån föll var det heller ingen självklarhet att Vitryssland direkt skulle ta steg mot den västerländska demokratin. Däremot så kan man i efterhand se att Vitryssland inte följt det mönster som vi ser hos andra europeiska post-sovjetiska stater som Estland, Lettland och Litauen. I början av sin självständighet fanns det i Vitryssland en period av demokratisering, om än väldigt bristfällig. Bl. a utvecklades ett flerpartisystem av demokratisk modell och konstitutionen från 1994 präglades av demokratiska värderingar. Men denna demokratisering var inte långvarig och landet tog, under presidenten Alexander Lukasjenko, istället steg mot isolering och autokrati som präglar landet än idag. Vitryssland har under senare tid blivit känt som ”Europas sista diktatur (Karvonen 2008, s. 128f.).

I Jean Grugels *”Democratization – A critical introduction”* får vi läsa om vad som kännetecknar en demokrati. En viktig punkt här är att det ska finnas flera olika maktcentra och att regeringen ska vara representativ (Grugel 2002, s. 69.) Till en början var Vitryssland inte en presidentstat, vilket öppnade upp för en mindre centraliserad stat och pluralism, såväl social som politisk. Valet 1994 var dessutom förhållandevis korrekt utfört (Silitski 2005, s. 86). Men efter att presidentstyret infördes så har makten i landet dock kommit att bli mer och mer centraliserad allt eftersom tiden har gått. Lukasjenko har dessutom sett till att via reformer och grundlagsändringar flytta makten från parlamentet till presidentämbetet. Så tidigt som 1997 så hade presidenten lyckats ta betydande makt över både lagstiftning, media och rättssystemet (Way 2005, s. 244). Autokratin i Vitryssland var nu starkare än någonsin och det skulle inte bli bättre under kommande år.

Det är alltså inte helt fel att påstå att den politiska makten i Vitryssland sedan Sovjetunionens fall bara förändrats till den milda grad att makten numera ligger hos en diktator i Minsk istället för i Moskva. Lukasjenkos politik är dessutom väldigt influerad av Ryssland och några ansträngningar till att ta steg mot väst syns inte till. Vitryssland förblir en, speciellt gentemot Västeuropa, isolerad stat. Efter tio år vid presidentposten lyckades Lukasjenko driva igenom en reform som gjorde att han en tredje gång kunde bli vald till president. Konstitutionen tillåter normalt bara en presidentkandidat att bli vald två gånger, precis som i USA.

I valet 2006 fick Lukasjenko en överväldigande majoritet av rösterna men valet ansågs av utomstående som orättvist och det rådde inga större tvivel om att det rörde sig om valfusk (Karvonen 2008, s. 129f.). Fria val är antagligen den mest grundläggande förutsättningen för att kunna utveckla en fungerande demokrati. Visst, många länder med fria val har anti-demokratiska tendenser (t ex Turkiet) men utan fria val försvinner helt förutsättningarna för demokrati. Demokratiska val kan endast genomföras om det finns en stark (men hälsosam) konkurrens mellan flera partier (Grugel 2002, s. 73). Efter det att den orangea revolutionen bröt ut i Ukraina 2004 varnade president Lukasjenko det vitryska folket för att genomföra liknande handlingar i landet. Tiden kort efter den ukrainska revolutionen 2004 fram till valet 2006 såg Lukasjenko till att ytterligare försvaga det politiska motståndet. Två oppositionsledare, *Nikolaj Statkevich* (Socialdemokratiska partiet) och (Vitrysk Kristdemokrati), blev anhållna efter att ha organiserat demonstrationer mot Lukasjenko och hans politik. Presidenten har även sett till att utveckla underrättssejten för att lättare kunna hålla ögonen på oppositionen (Silitski 2005, s. 94).

Presidentens makt i landet är överväldigande. Representanterna i underhuset väljs genom direkta val och representanterna i överhuset (republikrådet) utnämns delvis direkt av presidenten. För att en lag ska gå igenom måste båda kamrarna godkänna förslaget. Dessutom har presidenten vetorätt och endast med två tredjedels majoritet i både underhus och överhus kan detta veto brytas (Karvonen 2008, s. 132). Även om representanterna i underhuset inte väljs av presidenten så kan man dra slutsatsen att presidenten, med statens totala kontroll och landets tillkortakommanden när det gäller att genomföra fria val, har enorm makt även här. Men även om underhuset skulle vara korrekt representerat så kan de ändå inte genomdriva några förslag utan majoritet i överhuset.

Karvonen har i sin bok *"Diktatur – om ofrihetens politiska system"* ägnat ett kapitel till att skriva om Vitryssland och beskriver Lukasjenkos maktutövande med hjälp av följande citat av Jeffrey Hass:

"[Lukasjenko har upprättat]... en direkt kommandostruktur från presidenten till regionerna; handplockade representanter arbetar med att verkställa presidentens befallningar och tillämpa hans makt och verkar i praktiken som lokala vakthundar. I allt väsentligt återskapas därmed en kommandokedja som påminner om kommunistpartiets struktur under sovjettiden (Karvonen 2008, s. 133)."

Även om den vitryska konstitutionen vid första valet 1994 präglades av demokratiska värderingar så har den långsamt och hänsynslöst skrivits om till förmån för presidenten och en auktoritär stat. Vad som från början kunde ses som ett ljus efter decennier av kommunistisk diktatur kom istället till att utvecklas till en ny auktoritär regim. Vitryssland har gått rakt emot den trend som alla andra europeiska post-sovjetiska stater följt. Den tredje vågen har helt passerat landet.

4.2.2 Det vitryska civilsamhället

Det är inte bara på elitpolitisk nivå som president Lukasjenko sett till att kraftigt försvaga oppositionen. Även civilsamhället i landet har kraftigt underminerats genom olika reformer. Centralmakten har ett järngrepp om samhället i helhet och det lämnas ingen plats för demokratiska och/eller icke-statliga organisationer. Det råder ingen global konsensus kring exakt vad som menas med ”civilsamhälle” men i grund och botten finns en gemensam nämnare; civilsamhället ska främja en demokratisk utveckling och ska, i viss mån, kunna påverka staten och de politiska beslut som genomdrivs (Grugel 2002, s. 92ff). Men oavsett om vi ser på begreppet ur ett liberalt eller radikalt perspektiv så står det klart att det vitryska civilsamhället är väldigt svagt, om det ens kan tilldelas någon som helst status.

Lukasjenkos kamp mot (det redan svaga) civilsamhället började så fort han kom till makten. Efter bara två år som president lyckades han genom en folkomröstning 1996 genomföra lagändringar som gjorde att makten flyttades ytterligare till presidentämbetet. Så här står det i artikeln ”*Preempting Democracy*” av Vitali Silitski:

“With the 1996 referendum, the institutionalization of personalist authoritarian rule in Belarus was completed. The referendum eliminated all meaningful political competition and evicted the opposition from the decision making process. Nevertheless, for another five or six years there existed considerable space for independent social activity, civil society groups, an independent press, and even political-party activities. While civil society grew markedly in the late 1990s, however, the political opposition remained in a state of confusion. It had a hard time agreeing on a political strategy, as the regime’s firm grip on electoral politics offered little room for meaningful competition. The opposition also lacked the kind of strong leadership that might have been able to unite the disparate parties and NGO groups in an effort to present the public with a credible alternative to Lukashenka (Silitski 2005, s. 88).

Det fanns alltså utrymme för ett fungerande civilsamhälle i Vitryssland under de första åren av självständighet. Under den senare hälften av 90-talet så utvecklades civilsamhället i landet och demonstrationer mot Lukasjenko kunde organiseras. Ett tydligt tecken på att det civila samhället fortfarande hade en plats i landet visade sig i samband med valet 2001 då organisationer hade lyckats genomföra kampanjer på nationell nivå. Staten reagerade genom att under 2002 och 2003 tvinga upp mot 100 NGOs att stänga ner, vilket var ett hårt slag bl. a mot de som kämpade för mänskliga fri- och rättigheter (Silitski 2005, s. 91). Även om konstitutionen tydligt ger det vitryska folket individuella och kollektiva rättigheter så ser det helt annorlunda ut i praktiken. Som tidigare nämnts så är politiska oppositionspartier i princip förbjudna och det råder kraftig censur i radio och TV (De få som har tillgång till internet stöter på censur även här och internet är ständigt övervakat av staten). Endast de som kan tala för Lukasjenkos politik får utrymme i media. Föreningsfriheten är kraftigt inskränkt och regimkritiska föreningar har tvingats till att stänga ner.

Genom nya lagar så är det dessutom stränga straff på att försöka återupprätta upplösta föreningar (Karvonen 2008, s. 133f). Det finns de som hävdar att Lukasjenko, även med rättvisa val, skulle vinna en stor majoritet av folkets stöd. Detta är säkert sant med det har nog inte så mycket att göra med att han är det bästa alternativet utan att han är det *enda* alternativet. Lukasjenko har genom åren lyckats underminera motståndsrörelser och andra delar av det civila samhälle vilket har gjort det omöjligt att presentera alternativ till Lukasjenkos diktatur.

Karvonen menar att det finns ett lika stort missnöje i Vitryssland som i exempelvis Ukraina men att medborgarnas aktivitet minskar p.g.a. regimens kontroll i samhället. Det är ganska självklart att människor, med vetskapen att de kan bli arresterade och med en stor sannolikhet råka ut för övervåld, undviker att organisera sig mot Lukasjenko och hans styre (Karvonen 2008, s. 133f). Lukasjenkos politik har gjort att viljan att förändra övervinns av rädslan att bli arresterad och satt i fängelse.

Vi tror att demokratin i ett land som Vitryssland måste komma underifrån, genom det civila samhället. Lukasjenko har tydligt visat att han inte tänker öppna upp för demokrati, vare sig på politisk nivå eller när det gäller gräsrotsrörelser. Olika medborgarrörelser kan fungera som kanaler mellan de demokratiska värderingarna och den vitryska diktaturen. Lukasjenko är nog medveten om detta och såg därför tidigt till att hindra demokratiska "aptitretare" att ta sig in bland folket. För chansen att folk börjar kämpa för demokrati är nog betydligt större om man fått smaka lite på den. Det är viktigt att poängtera att Vitryssland inte skiljer sig så värst mycket från andra post-sovjetiska stater när det gäller bristen på erfarenhet av demokrati.

Det som däremot skiljer Vitryssland från flera av dessa länder är att det inte finns någon stark nationell identitet. Etniska och nationalistiska grupper som inte är kontrollerade av staten brukar ofta vara i opposition mot auktoritära styren, även om de också kan lägga grunden för denna form av regim (Grugel 2002, s. 109). En stark vitrysk identitet skulle mycket väl kunna utmana Lukasjenko och hans politik.

4.2.3 Vitryssland och globalisering

Vitryssland har allt sedan sin självständighet isolerat sig från resten av Europa (och världen). Enda undantaget som kan göras är Ryssland men även här så är samarbetet ganska begränsat. Enligt Huntington så var globaliseringen den stora orsaken till den tredje vågen av demokratisering (Grugel 2002, s. 116). Även om den tredje vågen faktiskt ledde till att Vitryssland blev självständigt så ledde den inte till att landet demokratiserades. Ganska omgående så valde den vitryska regimen att isolera sig från om världen och när Lukasjenko tog makten 1994 så fortsatte han på samma spår.

Vitryssland har sedermera kommit att bli väldigt ekonomiskt beroende av Ryssland. I slutet av 90-talet så kunde man konstatera att ryska energisubventioner utgjorde 20 procent av den vitryska ekonomin. Vitryssland betalade ibland så lite som en tredjedel av priset för rysk gas i jämförelse med priserna i t.ex. Ukraina och Moldavien (Way 2005, s. 252). Det är nog ingen slump att det är Ryssland som får bidra till den vitryska regimen. Även Ryssland har ju tydligt tagit ideologiskt avstånd från väst, även om det här finns ett ekonomiskt samarbete med många länder, inkl. västerländska demokratier. Vitryssland har ju även kommit att kallas för "Rysslands lillebror", vilket faktiskt är en ganska bra beskrivning. Det finns heller inget vitryskt (statligt) intresse av att öppna upp sig för väst och de etablerade ekonomierna i EU och övriga Europa vill inte ha ett samarbete med en auktoritär regim. Det står klart att väst först vill se ett mer politiskt öppet Vitryssland. Även om det hade funnits ett intresse för väst att börja handla med eller investera i Vitryssland så är det föga troligt att den vitryska regimen skulle välkomna ett sådant samarbete. Landets nuvarande näst intill planekonomiska politik är inte speciellt kompatibel med den utvecklade marknadsekonomi som finns i de västerländska demokratierna. På senare tid har t o m Ryssland kritiserat Lukasjenkos ekonomiska politik och menat att den behöver reformeras.

Men även om ekonomin i landet inte är anpassad till väst så betyder det inte att den är rakt igenom dålig. Det finns en ekonomisk jämställdhet i Vitryssland som vi inte ser i många andra europeiska länder. Det finns inga stora klasskillnader i Vitryssland utan landet präglas av en stor medelklass till följd av Lukasjenkos ekonomiska politik. Tittar man på exempelvis Ryssland så är resurserna där väldigt orättvist fördelade och den oligarki som landet präglas av finns inte i Vitryssland. Man kan alltså sammanfatta det med att Lukasjenko har prioriterat ekonomisk trygghet framför ekonomisk frihet. Vitryssland är dessutom det post-sovjetiska land i Europa som har minst privat sektor.

Till skillnad från de flesta länderna i Europa så har en ganska stor majoritet av det vitryska folket staten som arbetsgivare (Karvonen 2008, s. 135). Globalisering handlar inte bara om ekonomi. Kommunikation är antagligen den viktigaste delen och också den del som är nödvändig för att alla idéer, ekonomiska som ideologiska, ska kunna spridas. Som vi tidigare nämnt så har Vitryssland en mycket utpräglad censur och staten tillåter inte utländsk media.

Tidigare så tilläts rysk media att sända i landet men sedermera har alla ryska TV- och radiosändningar stoppats och ersatts med inhemska TV- och radiokanaler under statlig kontroll som nu är det enda som är tillgängligt för den största delen av befolkningen (Silitski 2005, s. 92). Grugel presenterar i sitt kapitel om globaliseringens betydelse för demokratiseringen några teorier kring hur demokratisering kan sprida sig från land till land. Det talas om att demokratin "smittar av sig" på intilliggande länder eller hur NGOs kan ha en betydande roll i en demokratiseringsprocess (Grugel 2002, s. 121). Som jag tidigare nämnt så är Vitryssland ett undantag när det gäller de post-sovjetiska staterna i Europa.

Samtliga kringliggande länder har under 1900-talet och början av 2000-talet följt den trend som karakteriserar den tredje vågens demokratier. Och visst är det så att Baltikum och Ukraina har influerats av de tidigare etablerade demokratierna i väst. Dessa influenser har emellertid passerat Vitryssland. Det finns ett intresse i övriga Europa, inte minst i Polen, att sponsra demokratiseringen i Vitryssland men eftersom att Lukasjenko går hårt emot både utländska och nationella NGOs så är det svårt att uppnå resultat på denna väg. Vitryssland förblir på så sätt väldigt isolerat, både när det gäller ekonomi och idéer.

4.3 Jämförande analys

4.3.1 Demokratisering och staten

Vad som märks tydligt med facit i hand är att de båda länderna inte skiljer sig så mycket när det gäller den demokratiska utvecklingen de första åren. Men under tiden som Vitryssland efter valet 1994 byggde upp en centraliserad stat utan att visa några som helst intressen för att närma sig väst så fanns det i den ukrainska regeringen en vilja att omstrukturera politiken enligt västerländsk standard och design. Kutjmas maktutövande i Ukraina efter valet 1994 kan definitivt jämföras med den betydande makt som Lukasjenko hade och fortfarande har i Vitryssland. De val som ägde rum i Ukraina och Vitryssland under 90-talet var kraftigt kontrollerade av staten och oppositionen gavs nästan ingen plats i medierna. Själva kontrollen över medierna togs dock på olika sätt i de båda länderna. I Ukraina såg Kutjma till att via lojala oligarker köpa upp privata mediebolag såsom radiokanaler, TV-kanaler och tidningar. Dessa oligarker fick i sin tur behålla sin dominerande position i samhället. I Vitryssland så gick det annorlunda till. Istället för att köpa upp privata medier (som även då knappt existerade i Vitryssland) så valde Lukasjenko att via lagstiftning och hotelser ta kontroll över radio- och TV-bolag. Censur blev starkt utpräglat och den som ställde sig kritisk till Lukasjenkos regering fick ingen som helst plats i media.

Den ukrainska politiken var inte lika tydlig som den vitryska när det gäller ställningstagande till Ryssland. Även om Kutjma ville behålla ett samarbete med Ryssland så gjordes även ansträngningar att närma sig väst. Kutjma var noga med att ta avstånd från forna Sovjetunionens auktoritära natur samtidigt som Lukasjenko i Vitryssland var väldigt tydlig med att visa vilken väg den vitryska politiken skulle gå. Här skulle det auktoritära systemet behållas och Lukasjenko såg till att autokratin stärktes genom att genomföra lagändringar som gav presidentämbetet mer makt.

I slutet av 90-talet och början av 2000-talet så lyckades Kutjma inte längre behålla all den makt han tidigare haft. De som tidigare varit lojala mot honom sökte allianser i oppositionen. Detta ledde i sin tur till en större splittring bland de politiska eliterna som inte kunde enas i politiska frågor. Regeringen blev handlingsförlamad och missnöjet bland folket växte. Men samtidigt som Kutjma tappade greppet om makten i Ukraina så fortsatte Lukasjenko att stärka sin position i Vitryssland. Genom en folkomröstning 1996 så blev han de facto diktator (se sid. 17) och under kommande år så fortsatte han att genomföra lagändringar som ytterligare centraliserade makten.

Det är först 2004, tio år efter de första valen i båda länderna, som den stora förändringen kommer. I alla fall i Ukraina. När det avslöjas att valet i november var manipulerat så utbröt ett folkligt uppror och man utlyste nyval.

Den orangea revolutionen var ett faktum. Men även i Vitryssland så sker förändringar, dock inte av samma karaktär. Samma år som revolutionen i Ukraina bryter ut så genomförs det i Vitryssland en folkomröstning vars syfte var att skriva om (eller snarare ta bort) den lag som sa att en och samma president bara får sitta två mandatperioder. Åter igen så ser vi att under tiden som makten i Ukraina decentraliseras så stärks den auktoritära regimen i Vitryssland. Under de senaste åren så har den Ukrainska presidenten Jusjtjenko övergivit en del av sina privilegier till förmån för parlamentet och premiärministern. I Vitryssland så fortsätter Lukasjenko sitt auktoritära styre i sann Sovjet-anda. Som avslutning på denna del så följer här en tabell som (generellt) visar hur långt länderna har kommit i den demokratiska utvecklingen. Vi väljer att inkludera de baltiska länderna för att ge en bild av hur Ukraina och Vitryssland står i förhållande till andra europeiska post-sovjetiska stater.

	Politiska rättigheter	Medborgerliga fri- och rättigheter
Estland	1	1
Lettland	2	1
Litauen	1	1
Ukraina	3	2
Vitryssland	7	6

På en skala från 1 till 7 så innebär lägre siffror ett bättre resultat. Hämtat från Freedomhouse. Siffrorna gör sig gällande för 2008.

4.3.2 Civilsamhälle

Både när det gäller Vitryssland och Ukraina så finns det fortfarande problem med att identifiera vad som är en del av civilsamhället och vilka funktioner det ska tillföra. I vissa fall reduceras denna uppfattning till NGO-aktiviteter. På 1990-talet samt i början av 2000-talet fick NGO-aktivism mycket kritik från makthavarna i de båda länderna. I Vitryssland tvingades till och med många NGOs att lägga ner sin verksamhet på grund av några av dem satte sig i direkt opposition mot Lukasjenko. Tack vare oberoende nationella och internationella valobservatörer som fanns i Ukraina var det möjligt att begära ett omval. Även om man kan inbilla sig en liknande företeelser skulle inträffa i Vitryssland så blir det svårt för det vitryska civilsamhället och oppositionen att upptäcka bedrägeri. Man kan dra slutsatsen att Kutjmas makt inte var så övergripande som Lukasjenkos vilket gjorde det möjligt att utveckla ett stabilt NGO-nätverk.

Utvecklingen av oberoende media bidrog till en politisk förändring i Ukraina. Även om all traditionell media köptes av affärsmän bakom Kutjmas skydd så fanns internet samt lokal media som till exempel tidigare nämnda Channel 5. I Vitryssland finns det inget utrymme för en oberoende media. Detta spelar en avgörande roll och hindrar oppositionen från att mobilisera folkmassor för en storskalig protest.

Detta kan förklaras med att Lukasjenko var lite mer framgångsrik med sitt uppdrag att isolera sina motståndare i början av sitt styre och etablerade en sovjetliknande politik och ett homogent elitstyre. De statliga mediebolagen såldes aldrig bort i Vitryssland. En annan faktor som troligtvis påverkade civilsamhällets bristande utveckling i Vitryssland är att det inte finns så stora sociala klyftor som i Ukraina vilket gjorde Lukasjenko väldigt populär bland folket. Kutjma däremot har aldrig varit så populär som Lukasjenko och det finns ett tydligt motstånd mot honom i de västra delarna av Ukraina. Detta ledde i sin tur till en tanke på nationell identitet. Jusjtjenko erbjöd det ukrainska folket någonting som förmodligen Kutjma eller Lukasjenko aldrig hade tänkt på; en nationell identitet. I början av övergångsprocessen kan detta hjälpa till för att aktivera civilsamhällets verksamhet och förena civilsamhället under en idé och en ledare. Detta är från det radikala perspektivets synvinkel.

Orangea revolutionen var civilsamhällets reaktion på valfusket vilket är en del av den klassiska kedjan: liberalisering, konflikt bland eliterna, civilsamhällets reaktion och nya institutioner tillkomst (Flikke 2008, s. 376). Inte förrän liberalisering kan Vitryssland utveckla väl ett fungerande civilsamhälle.

4.3.3 Globalisering

Direkt efter självständighetsförklaringen valde Ukraina att anamma en mer västerländsk politik där marknadsekonomin skulle prägla det ekonomiska systemet. Det fanns ett intresse av att inleda ekonomiska samarbeten med EU samtidigt som dörren mot Ryssland lämnades öppen. I Vitryssland så fanns det dock inget som helst intresse av att närma sig väst utan förhållandet med "storebror" Ryssland skulle stärkas och någon marknadsekonomi var det inte tal om. Det finns ett ganska intressant förhållande mellan Ukraina, Vitryssland och Ryssland gällande ekonomin. Båda länderna har ett beroende av rysk olja och gas och Ryssland använder detta som en piska och morot gentemot sina grannar. Vitryssland, som driver en politik likt den ryska, köper in olja och gas till enormt förmånliga priser samtidigt som Ukraina har det betydligt svårare när det gäller handeln med Ryssland. Efter den orangea revolutionen, som resulterat i att Ukraina distanserat sig från den ryska politiken, har Ukraina flertalet gånger drabbats av vad vi nästan kan kalla för sanktioner från rysk sida när det gäller olja

och gas. Eftersom att detta till viss mån tvingar Ukraina till att föra en mer ryskvänlig politik så avstannas den demokratiska utvecklingen.

Det råder ingen tvekan om att Ryssland, genom sin enorma ekonomiska makt, vill styra den ukrainska och vitryska politiken. De förmåner som Vitryssland har när det gäller handeln med Ryssland skulle nog försvinna ganska snabbt om Lukasjenko visade minsta lilla intresse av att inleda ett ekonomiskt samarbete med EU eller andra etablerade demokratier i Västeuropa.

Även om den ekonomiska friheten i Ukraina kan ses som ett steg mot liberal, västerländsk demokrati så har den också medfört vissa problem. De ekonomiska resurserna är extremt orättvist fördelade och det finns en stor underklass i landet. I Vitryssland är detta problem närmast obefintligt. Bristen på (eller snarare avsaknaden av) ekonomisk frihet har resulterat i att det vitryska folket kan åtnjuta en stabilitet som få kan räkna med i Ukraina. Faktum är att Vitryssland, trots sin isolering gentemot väst, har en högre HDI än Ukraina. I och med det omfattande statliga ägandet av företag i Vitryssland så ges det inte heller något utrymme för oligarki. I Ukraina är dock oligarkin nästan ett lika stort problem som i Ryssland.

När det gäller tillgång till internationell media så finns det enorma skillnader mellan de båda länderna. Du har i Ukraina tillgång till utländsk TV och radio samtidigt som kommunikation via internet spelar en stor roll när det gäller spridning av information och idéer. I Vitryssland är det raka motsatsen. All radio och TV kontrolleras av staten och den lilla del av befolkningen som har tillgång till internet möts av kraftig censur. Lukasjenko har varit mycket flitig med att stänga ut all västerländsk media. De ryska radio- och TV-kanaler som tidigare hade tillåtelse att sända i landet är numera förbjudna. Så man kan väl säga att det inte finns någon diskriminering när det gäller den vitryska censuren. Ingen utesluts.

Ukraina har under de senaste åren kommit att bli en erkänd demokrati och det finns goda diplomatiska förhållanden med både EU-länderna och USA. Under tiden så tigger omvärlden om Vitryssland. Ingen försöker hindra den omfattande isolering som Vitryssland präglas av. Det finns inget internationellt intresse av att intervensera i den vitryska politiken. Kan det vara bristen på olja? Järnridån må ha försvunnit från Ukraina men Vitryssland förblir dolt och finns kvar som en påminnelse av Sovjetunionen. Det är inte helt inkorrekt att påstå att Vitryssland idag är allt det som Sovjetunionen en gång var; isolerat men stabilt.

5 Slutsatser

När vi började skriva denna uppsats så fanns det en variabel som vi inte räknade med; den nationella identiteten. Det har under arbetets gång visat sig att de nationalistiska rörelserna i Ukraina spelat en stor roll när det gäller den demokratiska utvecklingen och nationalismen spelade en betydande roll i den orangea revolutionen. Denna form av nationalism existerar inte i Vitryssland. Det har i Vitryssland inte funnits något direkt intresse att hävda sin olikhet med ryssarna. De ser ryssarna som sina bröder och vice versa. Detta har gjort det enklare för Lukasjenko att legitimera den pro-ryska politik som han drivit genom åren. Huruvida denna brist på nationell identitet kan spela en avgörande roll när det gäller den demokratiska utvecklingen i Vitryssland kan vi bara spekulera i men att den skulle ha en betydande roll kan inte uteslutas.

Trots att vi missat denna potentiellt viktiga variabel så anser vi att vi ändå fått bra svar på de frågor vi ställt. En stor anledning till att Ukraina lyckats demokratiserats under tiden som Vitryssland förblivit en auktoritär diktator är nog viljan att förändra. Det finns med all säkerhet en vilja att förändra även bland det vitryska folket men på grund av den kraftiga isoleringen och regimens hårda tag mot NGOs så kan idéerna inte omvandlas till aktion. Kommunikationen visade ju sig vara betydande för revolutionen i Ukraina men den moderna tekniken har inte etablerats på samma sätt i det vitryska samhället vilket kan vara av stor betydelse.

En aktör som inte ska underskattas när det gäller demokratiutvecklingen i de båda länderna är Ryssland. Ryssland har spelat, och spelar fortfarande, en enormt stor roll i den ukrainska och vitryska politiken. Nästan alla stora politiska beslut påverkar relationerna med Ryssland på ett eller annat vis. Ett steg mot väst innebär nästan undantagslöst ett steg från Ryssland. Trots att Ukraina idag är en etablerad demokrati så finns det fortfarande en osäkerhet kring vilket ställningstagande man ska ta när det gäller Ryssland. Vill man inte samarbeta med regimen i Moskva så kan man bli utan gas. Att Vitryssland ibland kallas för Rysslands lillebror är fullt berättigat. Deras politiska system är på många punkter identiska och makten kretsar kring en person.

Vi ställde i inledningen frågan om vad som gick fel i Vitryssland. Vad som gör det lite extra svårt att svara på denna fråga är att allt faktiskt inte är dåligt i Vitryssland. Ur demokratisk synpunkt, med hänsyn till folkets fri- och rättigheter, så är situationen i Vitryssland givetvis beklaglig. Men det finns en jämställdhet och en trygghet i landet som vi inte hittar på många andra ställen och absolut inte i Ukraina. Ukraina må kunna skryta med sin fria media och demonstrationsfrihet men den ekonomiska trygghet som vitryssarna åtnjuter kan de inte mäta sig med.

Lite cyniskt så kan man väl säga att alla i Vitryssland har det lika dåligt men faktum är att det finns betydligt mer fattigdom och kriminallitet i Ukraina. Man kan sammanfatta det med att det vitryska folket (ofrivilligt) köpt sin trygghet med den åtråvärda valutan frihet. Den som är beredd att överge sina friheter för att få ekonomisk trygghet skulle nog trivas i ett samhälle som Vitryssland. Den avlidne Robert Nozick skakade nog av frustration när han ägnade en tanke åt Vitryssland.

När det gäller frågan om vad länderna kan lära av varandra så har detta arbete tydligt visat att man inte gärna använder varandra som en mall. Ukraina har gjort allt det som Vitryssland inte gjort även om det tog några år innan de båda länderna gick helt olika politiska vägar. Det är ganska tydligt vad Vitryssland måste göra för att kunna utveckla demokrati: ta bort de lagar som i princip förbjuder regimkritiska organisationer, genomför fria val, ge plats åt oppositionen, utveckla kommunikationsmöjligheterna med andra länder, släpp media fri etc. Men frågan är om det finns ett intresse att göra detta. Det skulle helt klart påverka relationerna med Ryssland och eftersom att den vitryska ekonomin näst intill står och faller på ryska energisubventioner så skulle landet garanterat tappa den stabilitet som finns idag. I Ukraina så gäller det att fortsätta utveckla kontakten med väst om man vill kunna bibehålla den demokratiska utveckling som landet präglats av de senaste åren. Att försöka eliminera det beroende som finns av Ryssland ligger också i Ukrainas intresse då det ekonomiska beroendet återspeglas i politiken. Ryssland fungerar som en bakåtbärande kraft när det gäller den demokratiska utvecklingen i både Ukraina och Vitryssland. Skillnaden är att Vitryssland (eller snarare Lukasjenko) vill ha starka band med Ryssland medan Ukraina gärna vill, men inte riktigt har möjligheterna att fatta beslut som krävs för att ta avstånd från regimen i Moskva.

6 Referenser

- Bielasiak, Jack, 2002. "The Institutionalization of Electoral and Party Systems in Postcommunist States", *Comparative politics*, vol. 34, nr. 2, s. 189-210.
- Birch, S., 1998. "Electoral Systems, Campaign Strategies, and Vote Choice in the Ukrainian Parliamentary and Presidential Elections of 1994" , *Political Studies*, vol. 46, nr. 1, s. 96-114.
- Birch, S., 2000. *Elections and Democratization in Ukraine*. New York: St. Martin's Press.
- Esaiasson, Peter, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Flikke, Geir, 2008. "Pacts, Parties and Elite Struggle: Ukraine's Troubled Post-Orange Transition", *Europe-Asia Studies*, vol.60, nr. 3, s. 375-396.
- Grugel, Jean, 2002. *Democratization: a critical introduction*, Basingstoke: Palgrave.
- Hale, H. E., 2006. "Democracy or autocracy on march? The colored revolutions as normal dynamics of patronal presidentialism", *Communist and Post-communist Studies*, vol. 39, nr. 3, s. 305-329.
- Karvonen, Lauri, 2008. *Diktatur – Om ofrihetens politiska system*, Stockholm, SNS Förlag.
- Kubicek, P., 2005. "The European Union and democratization in Ukraine", *Communist and Post-Communist Studies*, vol.38, nr. 2, s. 269-292.
- McFaul, Michael, 2005. "Transitions from postcommunism", *Journal of democracy*, vol.16, nr. 3, s. 5-19.
- Przeworski, A., 1995. *Sustainable Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silitski, Vitali, 2005. "Preempting Democracy: The Case Of Belarus", *Journal of Democracy*, vol. 20, nr. 4, s. 83-97.
- Stepenenko, Victor, 2006. "Civil Society in Post-Soviet Ukraine: Civic Ethos in the Framework of Corrupted Sociality?" , *East European Politics and Societies*, vol. 20, nr. 4, s. 571-597.
- Thames F. C., 2007. "Discipline and Party Institutionalization in Post-Soviet Legislatures", *Party Politics*, vol.13, nr. 4, s. 456-477.
- Way, Lucan, 2005. "Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine", *World Politics*, Vol. 57, nr. 2, s. 231-261.